

79.

Sociālo zinātņu fakultāte

**KOMUNIKĀCIJAS
ZINĀTNES
DOKTORANTU
SEKCIJA**

Kopsavilkumi

**Latvijas
Universitātes
starptautiskā
zinātniskā
konference**

**LATVIJAS
UNIVERSITĀTE**

**79. Latvijas Universitātes
starptautiskā zinātniskā konference**

**79th International Scientific Conference
of the University of Latvia**

Sociālo zinātņu fakultāte

**KOMUNIKĀCIJAS ZINĀTNES
DOKTORANTU SEKCIJA**

Kopsavilkumi

Faculty of Social Sciences

**SESSION OF PH.D STUDENTS IN
COMMUNICATION SCIENCE**

Abstracts

2021. gada 17. februāris

February 17, 2021

Zelče, V. (red.). *Latvijas Universitātes 79. starptautiskā zinātniskā konference. Sociālo zinātņu fakultāte. Komunikācijas zinātnes doktorantu sekcija. Kopsavilkumi*. Rīga: Latvijas Universitāte, 2021. 37 lpp.

Zelče, V. (ed.). *79th International Scientific Conference of the University of Latvia. Faculty of Social Sciences. Session of Ph.D Students in Communication Science. Abstracts*. Rīga: University of Latvia, 2021. 37 p.

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
**SOCIĀLO ZINĀTŅU
FAKULTĀTE**

Krājuma izdošanu atbalsta LU Zinātnes departaments.

Published with support from the Department of Science, University of Latvia.

Sastādītāja un zinātniskā redaktore Vita Zelče / Edited by Vita Zelče

Literārais redaktors Oskars Lapsiņš / Literary editor Oskars Lapsiņš

Angļu valodas redaktors Oskars Gruzīņš / English language editor Oskars Gruzīņš

Maketētāja Žanna Kresso / Layout Žanna Kresso

© Abstraktu autori/ Authors of abstracts, 2021

© Latvijas Universitāte/ University of Latvia, 2021

ISBN 978-9934-18-751-3 (PDF)

<https://doi.org/10.22364/luszk.79.szf.02>

SATURS / CONTENT

Elza Lāma

21. gadsimta mātišķības izaicinājumi: aktuālie pētījumi par pieredzes komunikāciju sociālajos tīklos	4
--	---

Elza Lāma

Motherhood Challenges of the 21st Century: Topical Research on Communication of Experience on Social Media	7
--	---

Daira Āboliņa-Ilješāne

Konotācijas un denotācijas Latvijas un pasaules 20. gadsimta kino semiotikā. Teorētiskais pamatojums	10
--	----

Daira Āboliņa-Ilješāne

Connotations and Denotations in the Semiotics of Latvian and World Cinema of the 20 th Century. Theoretical Background	13
---	----

Sarmīte Kolāte

Mediju kritika Eiropā – galvenās teorētiskās tradīcijas	16
---	----

Sarmīte Kolāte

Media Criticism in Europe – the Main Theoretical Traditions	18
---	----

Santa Dargē

Bibliotēku izaicinājumi Covid-19 laikā: lietotāju informācijpratības veicināšana	20
--	----

Santa Dargē

Library Challenges in the Mids of Covid-19: Promoting Information Literacy	23
--	----

Juta Žvira-Kundrāta

Izmaiņas kultūras žurnālistikas formās mediju transformācijas ietekmē. Teorētiskais pamatojums	26
--	----

Juta Žvira-Kundrāta

Changes in the Cultural Journalism Forms Influenced by Media Transformation. Theoretical Background	28
---	----

Roberts Vīksne

Digitālais arhīvs un mākslīgais intelekts: runas atpazīšana audiovizuālos dokumentos kā efektīvs satura meklēšanas rīks	30
---	----

Roberts Vīksne

Digital Archives and Artificial Intelligence: Speech Recognition in Audiovisual Documents as an Effective Content Search Tool	32
---	----

Baiba Ivāne

Rīcībpetījums kā metode bibliotēku pētījumos: iespējas un riski	34
---	----

Baiba Ivāne

Action Research as a Method in Library Research: Opportunities and Risks	36
--	----

21. GADSIMTA MĀTIŠĶĪBAS IZAICINĀJUMI: AKTUĀLIE PĒTĪJUMI PĀR PIEREDZES KOMUNIKĀCIJU SOCIĀLAJOS TĪKLOS

Elza Lāma

✉ elza.lama@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9271-3862>

Sociālo zinātņu pētnieki arvien vairāk pievēršas ikdienas dzīves, tostarp mātišķības, pētījumiem, kas 21. gadsimtā – ar tehnoloģiju sniegtajām iespējām un sociālo tīklu paplašināto pieredzi – kļūst arvien daudzšķautņaināka. Sievietes nepiedzīvo savu mātes lomu kā homogēna grupa, bet gan niansēti un kompleksi, izrietot no subjektīvām pozīcijām (Lazard *et al.* 2019), un sociālie tīkli ir unikāla platforma, kur uzklusīt pašu sieviešu veidotos visdažādākos un atšķirīgākos naratīvus par savu pieredzi un izaicinājumiem mātes lomā. Līdz ar to, lai aptvertu, vienotu un analizētu pēdējo gadu laikā veiktos un publicētos starptautiskos pētījumus par mātišķības diskursu un mediatizāciju, tiek veikts sistemātisks literatūras pārskats, par paraugu ņemot Olivijas Donati Bičas (*Olivia Donati Beech*), Lijas Kaufmanes (*Leah Kaufmann*) un Džoela Andersona (*Joel Anderson*) sistemātiskās literatūras pārskatu par mātišķības un objektivizācijas (*objectification*) savstarpējo saistību (Beech *et al.* 2020). Pēc vairākkārtējas atlases “*Web of Science*” un “*Sage Publications*” padziļinātai analīzei izraudzītas 39 recenzētas publikācijas, papildus izlasē iekļaujot arī piecas grāmatas, kuras visbiežāk parādījušās konkrētajos pētījumos vai citādi sniedz vērtīgu pienesumu mātišķības tēmas izpratnē. Pārskatā izmantots “mediatizācijas” koncepts, kurš aptver mediju komunikācijas vēsturisko pārmaiņu savstarpējo saistību ar citiem transformējošiem procesiem, sevī iekļaujot arī “mediācijas” procesu (Hepp 2013, 38). Pēc publikāciju rūpīgas analīzes secināts, ka tradicionālajos medijos ziņas bieži tiek konstruētas caur maskulinu prizmu, ignorējot vai atzīstot par nepietiekami saistošām sievietes interesējošas tēmas un sekojot “patriarhāla” diskursa domināncei (North 2016, 328; Yum 2019, 97), tādējādi sociālie tīkli paplašina mātišķības praktizēšanas telpu, piešķirot tai jaunu dimensiju, vienlaikus saglabājot arī “taustāmās pasaules” (*offline*) aktuālās problēmas. Vienlaikus digitālā, paplašinātā telpa sevī ietver divdabību un nerisināmus konfliktus. Blogi un sociālie tīkli mātēm var kalpot par “performatīvu telpu”, kur aktualizēt savu pieredzi (Archer 2019, 52–53), kā arī vietu, kur parādīt, kā tiek pareizi izpildītas dzimtes un mātišķības normatīvās prasības un rituāli (Schoppe-Sullivan 2017, 278). Iespēja veidot attālinātu kopienu un “drošu telpu” (Archer 2018, 125) interneta laikmetā, kad tradicionālās fiziskās kopienas piedzīvo norietu, mijas ar slikti maskētiem centieniem gūt finansiālu labumu (Archer 2019, 160). Sociālie tīkli vienlaikus piedāvā iespēju sievietēm ērti un ātri iegūt informāciju, tomēr nereti funkcionē kā vēl viens instruments, kas rada nesasniedzamus sociālos standartus, stimulē māšu savstarpējo sāncensību, kā arī uztur un pastiprina ilgi pastāvošas normatīvas idejas par mātišķības dabu, identitāti un lomu (Chae 2015, 519; Orton-Johnson 2017, 8). Aktuāls jautājums ir arī par sieviešu digitālo kompetenci un spēju droši izmantot sociālos tīklus, neriskējot

ar sensitīvas informācijas izpaušanu trešajām pusēm. Sociālajos tīklos var izšķirt dažādu diskursu formējumus, kas ne vien ir daļa no lielāka organisma, bet vienlaikus arī viens ar otru nepārtraukti mijiedarbojas un transformējas laika gaitā. Cieši vienots ar dominējošo “intensīvās mātišķības” diskursu, kurš paredz nesavtīgu sava laika, naudas un mīlestības ziedošanu bērnam (Hays 1996), ir “ekstensīvās mātišķības” diskurs, kurš sievieti redz arī kā pilnas slodzes darbinieci ārpus mājas un mājaisaimniecības “mēdžeri”. Ar vadošajiem diskursiem mijiedarbojas “izaicinošie” diskursi, kas sevī ietver gan “juteklisko”, gan “relaksēto” mātišķību, akceptē dominējošā diskursa pamatprincipus, tomēr cenšas tos (nesekmīgi) lauzt, atļaujot sievietei – mātei – rast savu identitāti ārpus idealizētās bērna audzināšanas, piemēram, strādājot, (iespējams, pārspilēti) rūpējoties par savu ķermenisko skaistumu vai, tieši otrādi, rodot laiku “egoistiskai” atpūtai u. tml. Marginālu vietu ir atraduši arī “alternatīvie” diskursi, kas sevī ietver visu mātišķības plašo pieredzes loku, kas dažādu iemeslu dēļ neatbilst dominējošā diskursa prasībām – sākot no “solo mātēm”, pusaudžu vai vecāku sieviešu pieredzes u. tml. Mātišķības mediācija un mediatizācija pati par sevi ir izaicinoša tēma, kam arvien vairāk pētnieku pievēršas pēdējo gadu laikā. Maz pētījumu fokusējas uz sociālo tīklu lietotāja-lasītāja, nevis blogotāja-radītāja pozīciju, kā arī vairums pētījumu aplūko *Facebook* un *Instagram* tīklus, mazāk, piemēram, *Twitter*. Vairāk uzmanības vajadzētu pievērst konkrētu tēmu pavedienu (*thread*) pētīšanai un to attīstībai mediju telpā, kā arī “alternatīvo” un “izaicinošo” diskursu pētniecībai. Visbeidzot detalizētāk būtu jāaplūko pats mātišķības mediatizācijas koncepts un tas, kā jaunie mediji ir mainījuši un turpina mainīt mātišķību – kā atbalsta meklēšana “māšu grupās” vai draudzeņu lokā daļēji tiek aizstāta ar attālinātām kopienām internetā, kā informācijas meklēšana un savas pieredzes normalizēšana transformējas sociālo tīklu ietekmē, un kā mātišķība, kas iepriekšējās paudzēs bijis nosacīti privāts notikums, kļūst par arvien publiskāku, plašākai auditorijai pieejamu performanci.

Atslēgvārdi: māte, mātišķība, mediatizācija, sociālie tīkli, diskurs

Atsauces

- Archer, C. (2019). How Influencer ‘Mumpreneur’ Bloggers and ‘Everyday’ Mums Frame Presenting Their Children Online. *Media International Australia*, 170(1), 47–56. DOI: 10.1177/1329878X19828365
- Archer, C., Kao, K.-T. (2018). Mother, Baby and Facebook Makes Three: Does Social Media Provide Social Support for New Mothers? *Media International Australia*, 168(1), 122–139. DOI: 10.1177/1329878X18783016
- Beech, O. D., Kaufmann, L., Anderson, J. A. (2020) Systematic Literature Review Exploring Objectification and Motherhood. *Psychology of Women Quarterly*. 44(4), 521–538. DOI: 10.1177/0361684320949810
- Chae, J. (2015). “Am I a Better Mother than You?”: Media and 21st-Century Motherhood in the Context of the Social Comparison Theory. *Communication Research*, 42(4), 503–525. DOI: 10.1177/0093650214534969
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hepp, A. (2013). *Cultures of Mediatization*. Cambridge: Polity Press.

- Lazard, L., Capdevila, R., Dann, C., Locke, A., Roper, S. (2019). Sharenting: Pride, Affect and the Day-to-Day Politics of Digital Mothering. *Social Personal Psychol Compass*, 13(4), 1–10. DOI:10.1111/spc3.12443
- North, L. (2016). Still a 'Blokes Club': The Motherhood Dilemma in Journalism. *Journalism*, 17(3), 315–330. DOI: 10.1177/1464884914560306
- Orton-Johnson, K. (2017). Mummy Blogs and Representations of Motherhood: "Bad Mummies" and Their Readers. *Social Media + Society*, 3(2). DOI: 10.1177/2056305117707186
- Schoppe-Sullivan, S. J., Yavorsky, J. E., Bartholomew, M. K. *et al.* (2017). Doing Gender Online: New Mothers' Psychological Characteristics, Facebook Use, and Depressive Symptoms. *Sex Roles*, 76, 276–289. DOI: 10.1007/s11199-016-0640-z
- Yam, S. S. (2019). Birth Images on Instagram: The Disruptive Visuality of Birthing Bodies, *Women's Studies in Communication*, 42(1), 80–100. DOI: 10.1080/07491409.2018.1561564

MOTHERHOOD CHALLENGES OF THE 21ST CENTURY: TOPICAL RESEARCH ON COMMUNICATION OF EXPERIENCE ON SOCIAL MEDIA

Elza Lāma

✉ elza.lama@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9271-3862>

Social sciences researchers more frequently focus on the subject of everyday life, including motherhood, as such experiences have become more complex with technological advances and the extended reality of social media. Women do not face their role as a mother as a homogeneous group, instead it is an intricate and nuanced affair based on subjective positions (Lazard *et al.* 2019). Social media has become a unique platform for observing the different self-constructed narratives of women, revealing their personal mothering challenges. To cover, link, and analyse the recent, topical research on the discourse of motherhood and its mediatization, a systematic literature review (SLR) was carried out, following the method laid out by Beech *et al.* (2020) who have explored the connection between motherhood and objectification. After several rounds of selection, using keywords on *Web of Science* and *Sage Publications*, a detailed review was carried out on 39 recent, peer-reviewed publications, in addition to five books, which have been either most often referred to in the aforementioned publications or carry great value to the understanding of the topic. The SLR also used the concept of “mediatization”, which, according to Hepp (2013, 38), incorporates the historical changes in media communication along with other transformative processes that assimilate the concept of “mediation.” After diligent analysis, the most frequent means for using social media in the practice of mothering and a web of motherhood discourses, explored in recent research, has unfolded. As news propagated by the traditional media has often been constructed though a ‘masculine prism,’ one that ignores or deems topics of interest to women as ‘un-newsworthy’ and follows the lead of ‘patriarchal’ discourse (North 2016, 328; Yum 2019, 97), social media expand the borders of discussing the concept of mothering, providing a different dimension while simultaneously retaining the problems of the offline world. Digital platforms hold duality and unresolvable conflicts. Blogs and social media may transform into a ‘performative space’ for actualizing personal experiences (Archer 2019, 52–53), as well as a place to “do motherhood” in accordance with gender norms and rituals (Schoppe-Sullivan 2017, 278). The opportunity to join a remote community and take shelter in a “safe space” (Archer 2018, 125) in the internet age, at a time when traditional, physical communities face downfall, mixes with poorly disguised attempts for financial gain and social status (Archer 2019, 160). Social media provides quick and easy access to information and, at the same time, functions as yet another instrument for creating unrealistic social standards and competitiveness between mothers, enhancing the longstanding normative ideas about the nature of mothering and the role and identity of mother (Chae 2015, 519; Orton-Johnson 2017, 8). Lastly, researchers raise

awareness regarding the digital competency of new mothers and their ability to use social media to their benefit, without risking the divulgence of sensitive information to third parties. There may be several formations of motherhood discourses distinguished on social media, which are part of a whole, as well as interact with one another and transform over time. Closely bound with the dominant “intensive mothering” discourse (Hays 1996), which stresses the devotion of all resources, time, and love to the wellbeing of the child, is the “extensive mothering” discourse that allows the mother to also be employed and oversee household duties and childcare as a manager. The dominant discourses are (unsuccessfully) challenged by other formations, including the “yummy mummy” and “slummy mummy” discourses, that try to shatter the norms and offer the mother an identity outside motherhood. Lastly, a marginal position is held by the “alternative mothering” discourses, which incorporate the full spectrum of motherhood experiences that for some reason do not comply with the norms of the dominant discourse and idealized motherhood – “solo mothers”, teen-mothers, older first-time mothers, etc. The mediation and mediatization of motherhood are challenging topics that, over recent years, have intrigued more and more researchers. However, there is a lack of research that focuses on the consumer position of social media content and most publications cover *Facebook* and *Instagram* while, for example, less focus is given to *Twitter*. Further research should be devoted to exploring the formation and development of threads, as well as the insights of “alternative” and “challenging” motherhood discourses. In conclusion, the concept of motherhood mediatization should be further explored, tracing the paths of how social media has changed and is changing motherhood – how physical support groups have adapted online, how the gathering of information and the normalization of experience has transformed, and how the rather private affair of raising a child is becoming a public performance for a wider audience.

Keywords: mother, motherhood, mediatization, social media, discourse

References

- Archer, C. (2019). How Influencer ‘Mumpreneur’ Bloggers and ‘Everyday’ Mums Frame Presenting Their Children Online. *Media International Australia*, 170(1), 47–56. DOI: 10.1177/1329878X19828365
- Archer, C., Kao, K.-T. (2018). Mother, Baby and Facebook Makes Three: Does Social Media Provide Social Support for New Mothers? *Media International Australia*, 168(1), 122–139. DOI: 10.1177/1329878X18783016
- Beech, O. D., Kaufmann, L., Anderson, J. A. (2020) Systematic Literature Review Exploring Objectification and Motherhood. *Psychology of Women Quarterly*. 44(4), 521–538. DOI: 10.1177/0361684320949810
- Chae, J. (2015). “Am I a Better Mother than You?”: Media and 21st-Century Motherhood in the Context of the Social Comparison Theory. *Communication Research*, 42(4), 503–525. DOI: 10.1177/0093650214534969
- Hays, S. (1996). *The Cultural Contradictions of Motherhood*. New Haven: Yale University Press.
- Hepp, A. (2013). *Cultures of Mediatization*. Cambridge: Polity Press.

- Lazard, L., Capdevila, R., Dann, C., Locke, A., Roper, S. (2019). Sharenting: Pride, Affect and the Day-to-Day Politics of Digital Mothering. *Social Personal Psychol Compass*, 13(4), 1–10. DOI: 10.1111/spc3.12443
- North, L. (2016). Still a 'Blokes Club': The Motherhood Dilemma in Journalism. *Journalism*, 17(3), 315–330. DOI: 10.1177/1464884914560306
- Orton-Johnson, K. (2017). Mummy Blogs and Representations of Motherhood: "Bad Mummies" and Their Readers. *Social Media + Society*, 3(2). DOI: 10.1177/2056305117707186
- Schoppe-Sullivan, S. J., Yavorsky, J. E., Bartholomew, M. K. *et al.* (2017). Doing Gender Online: New Mothers' Psychological Characteristics, Facebook Use, and Depressive Symptoms. *Sex Roles*, 76, 276–289. DOI: 10.1007/s11199-016-0640-z
- Yam, S. S. (2019). Birth Images on Instagram: The Disruptive Visuality of Birthing Bodies, *Women's Studies in Communication*, 42(1), 80–100. DOI: 10.1080/07491409.2018.1561564

KONOTĀCIJAS UN DENOTĀCIJAS LATVIJAS UN PASAULES 20. GADSIMTA KINO SEMIOTIKĀ. TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

Daira Āboliņa-Ilješāne

✉ Daira.Abolina@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1640-5160>

Konotācijas un denotācijas kā stilistiskais paņēmiens kino semiotikā līdz šim pētījumos maz ticis izcelts, kaut gan ir būtisks elements mākslinieciskā vēstījuma jēgas atklāšanā. Latvijas kino zinātnē līdz šim nav veikts neviens liela apjoma pētījums, kurš veltīts Latvijas kino valodai un semiotikai. Paplašinot Latvijas kino uztveres kontekstu, uzdevums ir to atbrīvot no ideoloģiska, lokāla traktējuma, kas bija raksturīgs 20. gadsimta padomju ērā radītajām kino darbu interpretācijām. Tas ļaus kino vēsturē akceptētus latviešu kino mākslas darbus vērtēt no atšķirīga rakursa, pievienojot tam pasaules kino procesa kontekstu. Analizējot Latvijas kino 20. gadsimta otrās puses autoru filmu estētiku un mākslinieciskos paņēmienus no kino semiotikas viedokļa, tiek pētīts denotāciju un konotāciju stilistiskais pielietojums Latvijas filmās, salīdzinot kino zīmju sistēmu ar pasaules kino mākslas mantojuma piemēriem. Mērķis ir pierādīt, ka Latvijas kino autori izvēlētajā periodā radīja kinematogrāfiskas zīmju sistēmas, kas ir nolasāmas mākslas darbos arī pēc gadu desmitiem un ir šo filmu mākslinieciskā vērtība.

Pētījuma pamatojums balstīts semiotikas teorētiskajās nostādnēs un zinātniskajās diskusijās, atsaucoties uz pamatlicējiem: Ferdinānu de Sosīru (*Ferdinand de Saussure*), Čārlzu Sandeu Pīrsu (*Charles Sanders Peirce*) un kino semiotikas teorijas klasiķiem Kristianu Metcu (*Kristian Metz*), Umberto Eko (*Umberto Eco*), Pjēru Paolo Pasolini (*Pier Paolo Pasolini*), teorētiskajā izvērsumā iekļaujot arī jaunākas paaudzes kino pētnieku veikumu. Denotācija un konotācija semiotikā ir termini, kas apraksta zīmes attiecības starp apzīmētāju un apzīmējamo. Tās ir attiecības starp burtisko un acīmredzamo un zīmes sociokulturālajām un personiskajām asociācijām, kas var būt ideoloģiskas, emocionālas utt., kas ir saistīts ar apzīmētāja vecumu, dzimumu, etnisko piederību u. c. Zīmes konotācijas ir vairāk polisēmiskas – atvērtākas interpretācijai. Pētījuma fokuss vērsts uz 20. gadsimta 60.–80. gadiem, kad Latvijā veidojās spēcīga režisoru autoru paaudze. Lai arī Latvijas ģeopolitiskā situācija gadu desmitiem ietekmēja arī kino mākslas izteiksmes līdzekļus, tomēr Latvijas kino nereti izdevās saglabāt savu suverenitāti mākslinieciskās komunikācijas un kino valodas nozīmē. Latvijas kino spēja saglabāt savu subjektīvo skatījumu, jo apzināti vai neapzināti izveidojās sava semiotisko zīmju sistēma. Visas zināšanas un izpratne par realitāti, kurā cilvēki, tostarp mākslinieki un viņu mākslas saņēmēji, uz ekrāna parādījās vai nu kā denotācijas, fiksējot konkrēto zīmju pastāvēšanu laikmetā, kurā mākslas darbi radīti, vai kā konotācijas ar vizuāla jēdziena vai frāzes sekundāru nozīmi. Zīmes nozīme ietver gan konotāciju, gan denotāciju, un zīmei piemīt ne tikai iespējama nozīme, tā ir atkarīga arī no interpretācijas. Iespējamās daudzas interpretācijas, tostarp nepareizas. Mainot

apzīmētāja formu, saglabājot to pašu apzīmējamo, var radīt dažādas konotācijas. Denotācijas tiek pozicionētas valdošajā ideoloģijā, vienlaikus gan mākslinieki, gan tās uztvērēji mācās dominējošās konotācijas. Jau kopš 70. gadiem teorētiķi runā, ka dažkārt grūti nošķirt apzīmētāju no apzīmētāja, ideoloģisko no “burtiskā”, kas nozīmē, ka prioritāra mākslā kļūst konotācija. Filmas attēlam ir analogs raksturs, taču eksistē cēloņsakarība, fotoķīmiska saistība starp attēlojumu un prototipu. Lielā mērā Latvijas režisori, pat strādājot ar ideoloģiski angažētām tēmām, spēja saglabāt savu personisko izteiksmi, savu māksliniecisko autorību, kas apliecina Latvijas 20. gadsimta kino neafišēto protestu tikt akumulētiem padomju kultūrā un saglabāt saikni ar Eiropas tradīcijām. Zīmju slēptais saturs ļāva pārvarēt padomju cenzūras formālos rāmjus un saglabāt komunikatīvo saiti ar auditoriju, kura bija adaptējusies tiešajiem un slēptajiem zīmju kodiem.

Šis zinātniskais darbs ir agrīnā stadijā, pētot mākslas artefaktus, akumulējot teorētisko bāzi, veidojot pētniecības dizainu un struktūru. Teorētiskais darbs sniegs sistēmisku pārskatu par Latvijas kino valodas un semiotikas specifiku izvēlētajā periodā, izceļot konotāciju un denotāciju dominanti filmas tēlainības sekundāro nozīmju iekļāvumā. Analizējot laikmetam raksturīgās uzspiestās zīmes un izceļot mākslinieciski radošos risinājumus, Latvijas kino valodas semiotika rīkojas ar zīmēm, jēdzieniem, simboliem un kodiem, kas vērojami arī pasaules vadošo kino režisoru 20. gadsimta otrās puses filmās. Latviešu režisoru Aivara Freimaņa, Rolanda Kalniņa, Jāņa Streiča, Dzidras Ritenbergas kino valoda sasaucas ar poļu, čehu un franču kino autoriem un ir tikpat pārliecinoša kā zīmes, kas atrodamas Andreja Tarkovska (*Andrei Tarkovsky*) semiotikā. Denotācijas un konotācijas ir pakļautas ne tikai sociokulturālai mainībai, bet arī vēsturiskiem faktoriem, pieļaujot jaunas interpretācijas. Tas apliecina, ka Latvijas kino nav bijis izolēts no pasaules radošā procesa un kino valoda saglabā savu daudznozīmību konotācijās un semiotiski jēdzienisko ietilpību.

Atslēgvārdi: kino semiotika, denotācija, konotācija, Latvijas kino, 20. gadsimts

Atsauces

- Barthes, R. (1987). *Mythologies*. New York: Hill & Wang.
- Bordvel, D. (2008). *Poetics of Cinema*. New York: Routledge.
- Chandler, D. (1995). *The Act of Writing: A Media Theory Approach*. Aberystwyth: University of Wales, Aberystwyth.
- Culler, J. (1975). *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. London: Routledge & Kegan Paul.
- Dzene, L., Hausmanis, V., Līce, S., Zvirbulis, M. (red.). (1989). *Padomju Latvijas kinomāksla*. Rīga: Liesma.
- Metz, C. (1974). *Film Language: A Semiotics of the Cinema* (trans. Michael Taylor). New York: Oxford University Press.
- Freiberģs, V. (2010). *Kino, Latvija*. Rīga: Neputns.
- Lévi-Strauss, C. (1972). *Structural Anthropology* (trans. C. Jacobson, B. G. Schoepf). Harmondsworth: Penguin

- Pērkone, I., Balčus, Z., Surkova, A., Vītola, B. (2011). *Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkinovēsture*. Rīga: Mansards.
- Silverman, K. (1983). *The Subject of Semiotics*. New York: Oxford University Press.
- Willemen, P. (1994). *Looks and Frictions: Essays in Cultural Studies and Film Theory*. Bloomington: Indiana University Press.
- Wollen, P. (1969). *Signs and Meaning in the Cinema*. London: Secker & Warburg/BFI.

CONNOTATIONS AND DENOTATIONS IN THE SEMIOTICS OF LATVIAN AND WORLD CINEMA OF THE 20TH CENTURY. THEORETICAL BACKGROUND

Daira Āboliņa-Ilješāne

✉ Daira.Abolina@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1640-5160>

From the point of view of semiotics, the analysis of the aesthetics and artistic techniques of Latvian cinema of the second half of the 20th century, this scientific research looks at the stylistic application of denotations and connotations in Latvian films. In addition, the author compares the system of signs in Latvian cinema with examples from the world heritage of cinema. The denotative meaning of a sign in a film is exactly what we see, a thing or a living being. For example, in a film, a spoon is just a spoon but, within a particular message of the film, the same image can be given another additional meaning; this is called the connotative meaning. Denotation and connotation in semiotics are terms that describe the relationship between the signified and its signifier. It is the relationship between the apparent and the socio-cultural, the personal associations of the sign which can be on a different spectrum – ideological, emotional (depending on the signifier's age, gender, ethnicity, etc.). The connotations of a sign is polysemic – more open to interpretation. So far, no large-scale scientific research, dedicated specifically to the language and semiotics of cinema, has been conducted in Latvian film. By expanding the context of perception in Latvian cinema, the task is to release the study of such films from the narrow ideological, local interpretations that have been characteristic of prior interpretations of cinematographic works created during the Soviet era in the 20th century. This will allow Latvian cinematographic works to be assessed from a different angle, adding the context of world cinema in the process.

The rationale for the study is based on theoretical approaches and scientific discussions, referring to the founders of semiotics (Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Peirce) and the classics of the theory of film semiotics (Kristian Metz, Umberto Eco, Pier Paolo Pasolini), including the work of a younger generation of film researchers. The focus of the research is on the 1960s–1980s, when a generation of strong directors was formed in Latvia. Although, during these decades, the Soviet regime attempted to control the means of expression in cinema, Latvian cinema often managed to maintain its sovereignty in terms of artistic communication and the language of cinema. Latvian cinema was able to preserve its subjective view because its system of semiotic signs had been consciously or unconsciously developed. All knowledge and understanding of reality held by the public, including that of the artists and their audience, appeared on the screen either as denotations, representation in the specific signs of the era in which the works of art were created, or as connotations, those where the visual concept or phrase have a secondary meaning. As the meaning of a sign includes both connotation and denotation, there are many possible interpretations, including incorrect ones. Changing the form of a signifier,

while maintaining the object it signifies, can create different connotations. For example, a white sheet, appropriately exhibited in a film, can either be a symbol of surrender, a cerement, a sign of purity, or a sign of impurity. Denotations in art are positioned according to the prevailing ideology, at the same time, both artists and their recipients in visual images perceive their dominant connotations. Since the 1970s, theorists have said that it is at times difficult to distinguish the signifier from the signified, the ideological from the literal, making connotation a priority in interpreting art. The image of the film has an analogue nature, but there is a causal relationship, a photochemical connection between the image and the prototype. To a large extent, even when working with ideologically engaged themes, Latvian directors were able to preserve their personal expression, their artistic authorship. This is confirmed by the 'silent protest' of Latvian twentieth-century cinema, which, while accumulated in Soviet culture, maintained a connection with European traditions. The hidden content of signs made it possible to overcome the formal frameworks of Soviet censorship and for the author to maintain a communicative link with an audience that had adapted to the codes of direct and hidden signs.

The scientific research is at an early stage, the author is studying art artifacts, identifying the theoretical basis, and creating the design and structure of the research. The theoretical work will provide a systematic overview of the specifics of language and semiotics in Latvian cinema of the aforementioned period, highlighting the dominant connotations and denotations in the imagery of films. By analyzing the characteristics of imposed signs by the era and highlighting artistically creative solutions in Latvia, it becomes apparent that the cinema language of that period operates with signs, concepts, symbols and codes that can also be found in the films of leading contemporary directors throughout the world. The cinematic language referenced by Latvian directors Aivars Freimanis, Rolands Kalniņš, Jānis Streičs, Dzidra Ritenberga convenes with that of Polish, Czech and French directors, and they are as convincing as the signs found in the semiotics of Andrei Tarkovsky. Denotations and connotations are subject not only to socio-cultural changes but also to historical factors that change over time, allowing for new interpretations. This confirms that Latvian cinema has not been isolated from the creative processes of the world. The language of cinema retains its ambiguity, in its connotations and semiotic conceptual capacity. The aim of this work is to prove that Latvian filmmakers, in the chosen period, created cinematic sign systems that can be decoded in their works decades later and thus the artistic value of these films is retained.

Keywords: cinema semiotics, denotation, connotation, Latvian cinema, 20th century

References

- Barthes, R. (1987). *Mythologies*. New York: Hill & Wang.
- Bordvel, D. (2008). *Poetics of Cinema*. New York: Routledge.
- Chandler, D. (1995). *The Act of Writing: A Media Theory Approach*. Aberystwyth: University of Wales, Aberystwyth.
- Culler, J. (1975). *Structuralist Poetics: Structuralism, Linguistics and the Study of Literature*. London: Routledge & Kegan Paul.

- Dzene, L., Hausmanis, V., Lice, S., Zvirbulis, M. (red.). (1989). *Padomju Latvijas kinomāksla*. Rīga: Liesma.
- Metz, C. (1974). *Film Language: A Semiotics of the Cinema* (trans. Michael Taylor). New York: Oxford University Press.
- Freibergs, V. (2010). *Kino, Latvija*. Rīga: Neputns.
- Lévi-Strauss, C. (1972). *Structural Anthropology* (trans. C. Jacobson, B. G. Schoepf). Harmondsworth: Penguin
- Pērkone, I., Balčus, Z., Surkova, A., Vītola, B. (2011). *Inscenējumu realitāte. Latvijas aktierkinovēsture*. Rīga: Mansards.
- Silverman, K. (1983). *The Subject of Semiotics*. New York: Oxford University Press.
- Willemen, P. (1994). *Looks and Frictions: Essays in Cultural Studies and Film Theory*. Bloomington: Indiana University Press.
- Wollen, P. (1969). *Signs and Meaning in the Cinema*. London: Secker & Warburg/BFI.

MEDIJU KRITIKA EIROPĀ – GALVENĀS TEORĒTISKĀS TRADĪCIJAS

Sarmīte Kolāte

✉ sarmite.kolate@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0817-4569>

Latvijas mediju politikas dokumenti nosaka, ka mediju kritika kā žurnālistikas joma būtu īpaši jāatbalsta. Tāpat arī publisko līdzekļu sadales mehānisms paredz, ka mediju projekti, kas saņēmuši publisku finansējumu, pēc to realizēšanas būtu izvērtējami (institucionālā mediju kritika). Taču prakse rāda, ka mediju kritikas trūkst (objektīvi par to liecina mazā interese par mediju kritikas projektiem Mediju atbalsta fonda konkursos), savukārt institucionālā mediju kritika bieži ir formāla un ne vienmēr publiski pieejama. Izvērtējot Mediju atbalsta fonda programmu nozīmi Latvijas mediju vidē, uz mediju kritikas kā žanra dzīvotspējas ierobežotību norādīts arī pēc Kultūras ministrijas pasūtījuma veiktajā Rīgas Stradiņa universitātes pētījumā (Rožukalne u. c. 2020). Vienlaikus arī žurnālistu un redakciju vidē ir pieņemts nekriticēt konkurentus. Šāds *status quo* neveicina spēcīga žurnālistiskās atbildības mehānisma veidošanos un ierobežo diskusijas par mediju satura kvalitāti.

Sākot darbu pie pētījuma “Mediju kritika un tās izmantojums Latvijas mediju politikā”, vispirms ir svarīgi apzināt, kādas ir galvenās pētnieciskās tradīcijas Eiropā, jo Latvijā mediju kritikas un arī tās pētniecības tradīciju trūkst. Dominē divas pieejas – 1) mediju kritika kā medijpratība, lūkojoties uz mediju izglītību, un 2) mediju kritika kā mediju satura kritika. Latvijā aktuāla ir mediju satura kritika, jo mediju pratība, pateicoties konkrētas rīcībpolitikas ieviešanai un akadēmiskajām tradīcijām, jau iedzīvināta kā pētniecības un arī prakses joma. Mediju kritika var iegūt transformējošu lomu, ja tā ir kvalitatīva mediju kritika – tāda, kas žurnālista praksi un sniegumu vērtē racionāli, apzināti un pilsoniski (Carey 1974; Lemert 1989). Šāda attieksme pret mediju kritiku ir svarīga Latvijā, kur pēdējās desmitgadēs transformējošu lomu spēlē mediju īpašnieku maiņas un dramatisks reklāmas tirgus samazinājums. Mediju kritika akadēmiskajā literatūrā tiek definēta kā diskusija par mediju lomu un sniegumu gan starp mediju pārstāvjiem, gan starp medijiem un sabiedrību (Wyatt 2007). Kā žurnālistikas joma tā ir radoša un analītiska darbība, kas prasa izmantot kritisko domāšanu un novērtēt plašsaziņas līdzekļu sniegto informāciju, ieskaitot tās sociālo nozīmi, atbilstību un ētiskos aspektus. Tāpat svarīgi kritēriji ir arī faktu pamatotība, konstruktivitāte, valodas izmantojums (Cheruiyot 2018). Mediju kritikas un medijpratības sintēze ir nozīmīga auditorijas kritiskās domāšanas attīstīšanai, kam būtiski pievērst uzmanību arī dezinformācijas kontekstā. Latvijā vēl būtiski attīstīt mediju kritikas tradīcijas, lai ierobežotā tirgus apstākļos arī satura kvalitāte būtu nozīmīgs arguments budžeta līdzekļu piešķiršanai komercmedijiem. Teorētiskie skatījumi uz mediju kritiku ir galvenokārt normatīvi. Iepazīstoties ar pētījumiem par mediju kritiku Eiropā, jāsecina, ka arī citviet pašu žurnālistu iesaiste mediju kritikā kā jomu regulējošā mehānismā ir problemātiska. Tomēr mediju kritikas attīstība nešaubīgi veicinās spēcīgas

mediju vides veidošanas. Šobrīd darbs pie promocijas darba ir sākuma stadijā. Paralēli teorētisko tradīciju apzināšanai tiek sākts darbs pie pētījuma, kura mērķis, intervējot žurnālistus un redaktorus, ir noskaidrot žurnālistu attieksmi pret mediju kritiku, tās trūkumu Latvijā un iespējamo attīstību nākotnē.

Atslēgvārdi: mediju kritika, kriticisms, mediju politika, mediju saturs, mediju izglītība

Atsauces

- Carey, J. (1974). Journalism and Criticism: The Case of an Undeveloped Profession. *The Review of Politics*, 36 (2), 227–249. DOI:10.1017/S0034670500022579
- Cheruiyot, D. (2018). Popular Criticism that Matters. Journalists' Perspectives of "Quality." *Journalism Practice*, 12(8), 1008–1018. DOI: 10.1080/17512786.2018.1494511
- Lemert, J. B. (1989). *Criticizing the Media: Empirical Approaches (Sage Comtext Series)*. Newbury Park: Sage Publications.
- Rožukalne, A., Kažoka, A., Peipiņa, A. (2020). *Izvērtējums par 2019. gadā īstenoto Mediju atbalsta fonda programmu nozīmi Latvijas mediju vides daudzveidībai un kvalitātei un Latvijas iedzīvotāju medijpratībai*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte.
- Wyatt, W. N. (2007). *Critical Conversations: A Theory of Press Criticism (The Hampton Press Communication Series Mass Communication and Journalism)*. Cresskill: Hampton Press.

MEDIA CRITICISM IN EUROPE – THE MAIN THEORETICAL TRADITIONS

Sarmīte Kolāte

✉ sarmite.kolate@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0817-4569>

Latvian media policy documents state that media criticism, as a field of journalism, should garner particular support. Also, the mechanism of distribution for public funds envisages that media projects that have received public funding should be evaluated after their implementation (institutional media criticism). However, practice shows that there is a lack of journalistic media criticism as such (objectively evidenced by the low interest in media criticism projects in the Media Support Fund's competitions), while institutional media criticism is often formal and not always publicly available. In evaluating the significance of the Media Support Fund's programs in the Latvian media environment, the limited viability of media criticism as a genre has also been indicated in a study commissioned by the Ministry of Culture at Riga Stradins University (Rožukalne *et al.* 2020). At the same time, it is common for journalists and editors not to criticize competitors. This *status quo* does not contribute to the development of a strong mechanism for journalistic accountability and limits discussions on the quality of media content.

As Latvia lacks a tradition of media criticism and research, when starting work on the study "Media Criticism and its Use in Latvian Media Policy," it is first important to identify the main research traditions in Europe. Two approaches dominate: (1) media criticism as media literacy, in terms of media education, and (2) media criticism as a critique of media content. In the case of Latvia, criticism of media content is relevant because media literacy, thanks to the implementation of specific policies and academic traditions, has been revived as a field of research and practice. Media criticism can play a transformative role if it is a qualitative media critique – one that evaluates a journalist's practice and performance rationally, consciously, and civically (Carey 1974; Lemert 1989). Such an attitude towards media criticism is important in the Latvian context, where in recent decades a transformative role has been played by the changing of media owners and the dramatic reduction of the advertising market. Media criticism in academic literature is defined as an ongoing discussion about the role and performance of the media, both among media representatives and between the media and society (Wyatt 2007). As a field of journalism, it is a creative and analytical activity that requires the use of critical thinking and the evaluation of information provided by the media, including its social significance, relevance, and ethical aspects. Also, important criteria are the validity of facts, constructiveness, and the use of language (Cheruiyot 2018). The synthesis of media criticism and media literacy is important for the development of audience's critical thinking, which is also important in the context of disinformation. In Latvia, it remains important to develop the traditions of media criticism, so that, in the conditions of a limited market, the quality of content can also be

an important claim for the allocation of budgetary funds to commercial media. Theoretical views on media criticism are mainly normative. Looking at research on media criticism in Europe, it must be concluded that the involvement of journalists in media criticism as a regulatory mechanism is problematic. However, the development of media criticism will undoubtedly contribute to the development of a strong media environment. Currently, the work of this dissertation is in its initial stage. In parallel to identifying theoretical traditions, work has started on a survey of journalists and editors, the aim of which is to identify the attitude of journalists towards media criticism and possible future developments in that field.

Keywords: media criticism, criticism, media policy, media content, media education

References

- Carey, J. (1974). Journalism and Criticism: The Case of an Undeveloped Profession. *The Review of Politics*, 36 (2), 227–249. DOI:10.1017/S0034670500022579
- Cheruiyot, D. (2018). Popular Criticism that Matters. Journalists' Perspectives of "Quality." *Journalism Practice*, 12(8), 1008–1018. DOI: 10.1080/17512786.2018.1494511
- Lemert, J. B. (1989). *Criticizing the Media: Empirical Approaches (Sage Commtext Series)*. Newbury Park: Sage Publications.
- Rožukalne, A., Kažoka, A., Peipiņa, A. (2020). *Izvērtējums par 2019. gadā īstenoto Mediju atbalsta fonda programmu nozīmi Latvijas mediju vides daudzveidībai un kvalitātei un Latvijas iedzīvotāju medijpratībai*. Rīga: Rīgas Stradiņa universitāte.
- Wyatt, W. N. (2007). *Critical Conversations: A Theory of Press Criticism (The Hampton Press Communication Series Mass Communication and Journalism)*. Cresskill: Hampton Press.

BIBLIOTĒKU IZAICINĀJUMI COVID-19 LAIKĀ: LIETOTĀJU INFORMĀCIJPRATĪBAS VEICINĀŠANA

Santa Darge

✉ sl12087@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5647-1069>

Mūsdienās informācijas pieejamības faktors pieprasa arvien vairāk zināšanu un prasmju, lai saprastu, kādi ir informācijas avoti, kuru informācijas avotu izvēlēties un kuram avotam var ticēt. Arvien biežāk profesionālajā un akadēmiskajā vidē tiek runāts par radikāli jaunām bibliotēku un bibliotekāru iespējām, atbildību un pienākumiem saistībā ar medijpratību un informācijpratību. Viens no izpētes laukiem ir arī cilvēku informacionālā uzvedība, mainoties ārējai videi un pieaugot informācijas un komunikācijas tehnoloģiju ietekmei. Bieži informacionālās uzvedības pamatā ir vismazākās piepūles princips (*the principle of least effort*). Izmantojot šo pieeju, ar mazāko enerģijas patēriņu informācijas lietotāji tiecas sasniegt kaut cik pieņemamus rezultātus, kas ne vienmēr var būt noderīgi. Covid-19 pandēmijas laikā īpaši aktuāli kļuva jautājumi par informācijas uzvedību veselības jomā un veselībratību, analizējot izmaiņas cilvēku veselības informācijas uzvedībā (Zimmerman, Shaw 2020). Pētījuma mērķis ir apzināt cilvēku informācijas uzvedību un informācijpratības līmeni Covid-19 krīzes situācijā, definēt iespējamo krīzes informācijpratības modeli. Pētījuma jautājumi:

- Kā Covid-19 ietekmē cilvēku informacionālo uzvedību un psiholoģisko stāvokli?
- Kādi teorētiskie modeļi palīdz izprast informacionālo uzvedību Covid-19 laikā?
- Kādi ir galvenie informācijas ticamības kritēriji Covid-19 infodēmijas laikā?
- Kā mainās indivīda pieeja darbā ar informāciju krīzes situācijās?
- Vai ir iespējams, ka bibliotēkas kļūst par lokāla mēroga informācijpratības centriem Latvijā?
- Kāda ir veselības nozaru bibliotēku un to bibliotekāru loma Covid-19 infodēmijas apkarošanā?

Izpētes pakāpes analīzei tika izmantoti 2020. un 2021. gada zinātniski pētnieciskie darbi, kuros pielietotas jaukta tipa metodes, analizējot Covid-19 pandēmijas ietekmi uz cilvēku informacionālo uzvedību un bibliotēku darbu. Veselības zinātņu bibliotekāru nozīmību informācijpratības veicināšanā veselības jautājumos uzsver jau kopš 20. gadsimta 80. gadiem. Vēsturiski bibliotēku un informācijas pētniecība vairāk ir pievērsusies institucionālo sagatavotību krīzes situācijām un katastrofām ārkārtējās situācijās, nevis pētījusi informācijas dinamiku, tās izplatīšanu krīžu laikā un cilvēku informacionālo uzvedību krīzes situācijās. Lai gan daudzos pētījumos sociālo zinātņu jomā ir aprakstīta informācijas uzvedība krīzes situācijās, tikai atsevišķos pētījumos mēģināts izstrādāt vispārēju informācijas vajadzību, avotu un uzvedības klasifikāciju šādās situācijās (Willson, Given 2020).

2020. gada sākumā vairākos pētījumos tika apskatīta Covid-19 uzliesmojuma ietekme uz iedzīvotāju informācijpratību un medijpratību, īpaši analizējot, kā tiek vērtēti dažādi informācijas avoti un ziņu platformas pēc personības tipa, cik liela ir informācijas patērētāju uzticamība tiem, kā arī – cik liels, viņuprāt, ir dezinformētības līmenis (Zhang *et al.* 2021). Veiktie pētījumi par informacionālo uzvedību Covid-19 pandēmijas laikā parāda, ka informācija no vairākiem avotiem var izraisīt informācijas pārslodzi, provocējot negatīvu psiholoģisku un uzvedības reakciju. Trauksme, ko izraisa neskaidra situācija slimības uzliesmojuma laikā, rada “informācijas nogurumu”, izsīkumu un liek individuam pārtraukt informācijas avotu izmantošanu. Informācijas uztvērēja (individa) stāvoklis, kura dēļ nav iespējams apstrādāt ienākošo informāciju un veidot atgriezenisko saiti, tostarp saziņu, padara informāciju neefektīvu, kas virza individu informācijas apstrādes pārtraukšanas virzienā (Soroya *et al.* 2021). Rezultāti apstiprina, ka tradicionālajiem mediju kanāliem joprojām ir svarīga loma krīzes situācijā, kad pieaugošais pieprasījums pēc uzticamas informācijas vāciski runājošās valstīs notiek vienlaikus ar uzticamu informācijas avotu, piemēram, sabiedrisko raidorganizāciju, pastiprinātu izmantošanu (Soroya *et al.* 2021). Eiropas valstu iedzīvotāji vairāk pievēršas tradicionāliem informācijas kanāliem, nevis izmanto starppersonu komunikāciju kā galveno informācijas avotu. Saistībā ar iepriekš minētajiem izaicinājumiem īpaši svarīga kļūst bibliotēku loma informācijas lietotāju apmācībā, informācijpratības un vispārējo informācijas prasmju attīstībā. Lielākajai daļai bibliotēku, īpaši tām, kuru tiešsaistes klātbūtne ir mazāk spēcīga, pandēmija ir radījusi daudz problēmu. Tomēr tas ir bijis arī katalizators pārmaiņām un prioritāšu virzīšanai – informācijpratības virzīšanai e-vidē. Strauja informacionālās uzvedības maiņa, informācijas prasmju trūkums un nespēja atbildēt uz arvien pieaugošo lietotāju pieprasījumu rada vajadzību pēc jaunu informācijpratības modeļu un vadlīniju izstrādes.

Atslēgvārdi: informācijpratība, veselībpratība, veselības informācijas uzvedība, Covid-19

Atsauces

- Banks, M. (2016). Fighting Fake News: How Libraries Can Lead the Way on Media Literacy. *American Libraries Magazine*. Dec. 27. Retrieved from: <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/12/27/fighting-fake-news/>
- Buyse, H., Peleman, R., De Meulemeester, A. (2018). Information Literacy in Health Sciences Education: Proposal of a New Model in a Multi-Perspectivism Setting. *Journal of EAHIL*, 14(1), 15–20. Retrieved from: <http://ojs.eahil.eu/ojs/index.php/JEAHIL/article/view/257>
- Chisita, C. T. (2020). Libraries in the Midst of the Coronavirus (COVID-19): Researchers Experiences in Dealing with the Vexatious Infodemic. *Library Hi Tech News*, 37(6), 11–14. DOI: 10.1108/LHTN-03-2020-0022
- Dempsey, K. (2017). What's Behind Fake News and What You Can Do About It? *Information Today*, 34(6). Retrieved from: <https://www.infotoday.com/IT/may17/Dempsey--Whats-Behind-Fake-News-and-What-You-Can-Do-About-It.shtml>
- Hernandez, C. (2018). Fake News and Academic Librarians: A Hook for Introducing Undergraduate Students to Information Literacy. In: D. E. Agosto, D. E. (ed.). *Information Literacy and*

- Libraries in the Age of Fake News*. Santa Barbara: ABC-CLIO. P. 167–176. Retrieved from: <https://publisher.abc-clio.com/9781440864193/>
- Okike, B. I. (2020). Information Dissemination in an Era of a Pandemic (COVID-19): Librarians' Role. *Library Hi Tech News*, 37(9), 1–4. DOI: 10.1108/LHTN-04-2020-0040
- Salman, B. N., Rubina, B. (2020). The Covid-19 Infodemic: a New Front for Information Professionals. *Health Information & Libraries Journal*, 37, 233–239. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/hir.12311>
- Soroya, S. H., Farooq, A., Mahmood, K., Isoaho, J., Zara, S. (2021). From Information Seeking to Information Avoidance: Understanding the Health Information Behavior During a Global Health Crisis. *Information Processing & Management*, 58(2), 102440. DOI: 10.1016/j.ipm.2020.102440
- Zhang, Z., Yao, X., Yuan, S., Deng, Y., Guo, C. (2021). Big Five Personality Influences Trajectories of Information Seeking Behavior. *Personality and Individual Differences*, 173, 110631. DOI: 10.1016/j.paid.2021.110631
- Zimmerman, M. S., Shaw, Jr., G. (2020). Health Information Seeking Behaviour: a Concept Analysis. *Health Information & Libraries Journal*, 37(3), 173–191. DOI: 10.1111/hir.12287
- Willson, R., Given, L. M. (2020). I'm in Sheer Survival Mode: Information Behaviour and Affective Experiences of Early Career Academics. *Library & Information Science Research*, 42(2), 101014. DOI: 10.1016/j.lisr.2020.101014

LIBRARY CHALLENGES DURING COVID-19: PROMOTING INFORMATION LITERACY

Santa Darge

✉ sl12087@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5647-1069>

Nowadays, the wide availability of information requires more and more knowledge and skills to understand what sources of information are available, what sources to choose, and what sources to trust. Increasingly discussed in the professional and academic environments are the radically new opportunities, responsibilities, and obligations for libraries and librarians, concerning media literacy and information literacy. One of these research fields is the information behaviour of individuals as the external environment changes and the influence of information and communication technologies increases. Information behaviour is often based on the principle of least effort. Information-seeking behavior stops as soon as minimally acceptable results are found. During the Covid-19 pandemic, health information behaviour and health literacy issues have become particularly relevant when analyzing changes in human health information behaviour (Zimmerman, Shaw 2020). This study aims to identify the information behaviour of people and their level of information literacy, in the context of the Covid-19 crisis situation, in order to define a possible crisis information literacy model. The research questions are:

- How does the Covid-19 crisis affect the informational behaviour of people and their psychological state?
- What theoretical models may help to understand information behaviour during Covid-19?
- What are the main criteria for the reliability of information during the Covid-19 “infodemic”?
- How does an individual’s approach to working with information in a crisis situation change?
- Is it possible that libraries will be pressured to become local information literacy centres in Latvia?
- What is the role of medical libraries and their librarians in combating the Covid-19 information epidemic?

On the research level, an analysis of mixed-method academic works of 2020 and 2021 was made, to identify the impact of the Covid-19 pandemic on the information behaviour of the public and the work of the library. The importance of health-science librarians, in the promotion of information literacy related to health issues, has been emphasized since the 1980s. Historically, library and information research has focused more on institutional preparedness for crises and disasters than on information dynamics, its dissemination during crisis situations, and people’s information behaviour in crisis situations. Although many studies in social sciences have described information behaviour in crisis situations, only a few studies have attempted to develop a general classification of information needs, sources, and behaviours in such situations (Willson, Given 2020).

In early 2020, several studies appeared on the impact of the Covid-19 outbreak on citizens' information and media literacy, particularly analyzing how different sources of information and news platforms are assessed by different personalities, how trustworthy information consumers are and how big they think their level of misinformation is (Zhang *et al.* 2021). Studies of information behaviour during the Covid-19 pandemic show that information from multiple sources can lead to an information overload, provoking negative psychological and behavioural reactions. Anxiety caused by an uncertain situation during an outbreak may lead to "information fatigue" and exhaustion, forcing individuals to stop using information sources. As a result, the state of the information receiver (individual) makes it impossible to process incoming information and create further feedback, including communication, rendering information ineffective, which ultimately leads individuals to stop processing information (Soroya *et al.* 2021). Traditional media channels continue to play an essential role in a crisis. The growing demand for reliable information in German-speaking countries goes hand in hand with the increased use of reliable sources of information, such as public service broadcasters (Soroya *et al.* 2021). During the information epidemic, the population of European countries tried to focus more on traditional information channels as their primary source of information, however interpersonal communication also played an important role. In the face of the above challenges, the role of libraries in training information users, in developing information literacy and general information skills, is becoming crucial. For most libraries, the pandemic has caused many problems, especially for those with a weak online presence. However, it has also been a catalyst for change and embraced libraries to promote information literacy in digital environment. The rapid change in information behaviour, the lack of information skills, and the inability to respond to users' growing demands create the need to develop new information literacy models and guidelines.

Keywords: information literacy, health literacy, health information behaviour, Covid-19

References

- Banks, M. (2016). Fighting Fake News: How Libraries Can Lead the Way on Media Literacy. *American Libraries Magazine*. Dec. 27. Retrieved from: <https://americanlibrariesmagazine.org/2016/12/27/fighting-fake-news/>
- Buyse, H., Peleman, R., De Meulemeester, A. (2018). Information Literacy in Health Sciences Education: Proposal of a New Model in a Multi-Perspectivism Setting. *Journal of EAHIL*, 14(1), 15–20. Retrieved from: <http://ojs.eahil.eu/ojs/index.php/JEAHIL/article/view/257>
- Chisita, C. T. (2020). Libraries in the Midst of the Coronavirus (COVID-19): Researchers Experiences in Dealing with the Vexatious Infodemic. *Library Hi Tech News*, 37(6), 11–14. DOI: 10.1108/LHTN-03-2020-0022
- Dempsey, K. (2017). What's Behind Fake News and What You Can Do About It? *Information Today*, 34(6). Retrieved from: <https://www.infotoday.com/IT/may17/Dempsey--Whats-Behind-Fake-News-and-What-You-Can-Do-About-It.shtml>
- Hernandez, C. (2018). Fake News and Academic Librarians: A Hook for Introducing Undergraduate Students to Information Literacy. In: D. E. Agosto, D. E. (ed.). *Information Literacy and*

- Libraries in the Age of Fake News*. Santa Barbara: ABC-CLIO. P. 167–176. Retrieved from: <https://publisher.abc-clio.com/9781440864193/>
- Okike, B. I. (2020). Information Dissemination in an Era of a Pandemic (COVID-19): Librarians' Role. *Library Hi Tech News*, 37(9), 1–4. DOI: 10.1108/LHTN-04-2020-0040
- Salman, B. N., Rubina, B. (2020). The Covid-19 Infodemic: a New Front for Information Professionals. *Health Information & Libraries Journal*, 37, 233–239. Retrieved from: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/hir.12311>
- Soroya, S. H., Farooq, A., Mahmood, K., Isoaho, J., Zara, S. (2021). From Information Seeking to Information Avoidance: Understanding the Health Information Behavior During a Global Health Crisis. *Information Processing & Management*, 58(2), 102440. DOI: 10.1016/j.ipm.2020.102440
- Zhang, Z., Yao, X., Yuan, S., Deng, Y., Guo, C. (2021). Big Five Personality Influences Trajectories of Information Seeking Behavior. *Personality and Individual Differences*, 173, 110631. DOI: 10.1016/j.paid.2021.110631
- Zimmerman, M. S., Shaw, Jr., G. (2020). Health Information Seeking Behaviour: a Concept Analysis. *Health Information & Libraries Journal*, 37(3), 173–191. DOI: 10.1111/hir.12287
- Willson, R., Given, L. M. (2020). I'm in Sheer Survival Mode: Information Behaviour and Affective Experiences of Early Career Academics. *Library & Information Science Research*, 42(2), 101014. DOI: 10.1016/j.lisr.2020.101014

IZMAIŅAS KULTŪRAS ŽURNĀLISTIKAS FORMĀS MEDIJU TRANSFORMĀCIJAS IETEKMĒ. TEORĒTISKAIS PAMATOJUMS

Juta Žvira-Kundrāta

✉ juta.zvira@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9967-9767>

Viens no mediju laukiem, kas bijis atstāts novārtā pētnieku vidū, ir “vieglās ziņas” jeb *soft news*, piemēram, māksla, kultūra, dzīvesstils, un to atspoguļojums. Žurnālistiem, kuri ataino šos jautājumus, nācies aizstāvēt savu darbu. Šīs mediju jomas neievērošana zinātnes kontekstā, kā arī tās profesionālās nepieciešamības attaisnošana pamazām sākusi atainoties zinātniskajā literatūrā. Līdz ar mediju transformāciju aizvien vairāk ir pētījumu par kultūras žurnālistiku un kultūras kritiku. Robežas starp “smagajām” un “vieglajām” ziņām, žanru apvienošanās starp ziņām un viedokļu rakstiem, kā arī jēdzienu nošķiršana un atšķiršana pamazām izplūst. Pētot jautājumu par izmaiņām kultūras žurnālistikas formās mediju transformācijas ietekmē, jāpievērš uzmanība trīs aktuālākajiem aspektiem. Pirmkārt, problēma, kas pēdējā laikā tiek apskatīta pētījumos par kultūras žurnālistiku, – tās kvalitātes pasliktināšanās. Vairākos pētījumos tiek uzsvēta kultūras atspoguļojuma pieaugoša personalizācija un sensacionalizācija, transformācija no kritiskas kultūras refleksijas uz publicitātes virzītu žurnālistiku. Otrkārt, aizvien grūtāk definēt, kas ir “kultūras žurnālistika” un ko dara “kultūras žurnālists”. Digitālās tehnoloģijas un līdzdalības prakse izaicinājusi mūsdienu kultūras žurnālistiku, ļaujot vienkāršiem pilsoņiem iesaistīties pieredzē balstītās kultūras debatēs un novērtēšanā vairākās plašsaziņas līdzekļu platformās un pašizveidotos emuāros. Treškārt, paplašinājies tēmu loks, par ko tiek ziņots mediju “kultūras” sadaļās. Kultūras žurnālistika vairs nav tikai mākslas, baleta, teātra un literatūras atspoguļojums, tā ietver arī kultūras nozaru ekonomisko analīzi un diskusijas par sociālo ietekmi mūsdienu mediju kultūrā. Visi šie faktori mainījuši ne tikai tradicionālās kultūras žurnālistikas galvenās formas – recenzijas, intervijas, specifiskus aprakstus par kultūras notikumiem, līdz ar tēmu un žanru paplašināšanos, jaunu profesionāļu, kā arī tehnoloģiju pastiprinātāku izmantošanu mediju materiāla tapšanā klāt nākušas jaunas kultūras žurnālistikas formas. Pēdējo piecu gadu laikā visvairāk pētījumu par izmaiņām kultūras žurnālistikā, kā arī problēmām un izaicinājumiem, kas ietekmē mediju pārstāvjus, strādājot šajā žurnālistikas atzarā, tapuši Skandināvijas valstīs. Vadošā Zviedrijas pētniece kultūras žurnālistikā Mārīta Jākola (*Maarit Jaakklo*) un Dānijas vadošā pētniece un profesore kultūras žurnālistikā Nete Nergorda Kristensene (*Nete Nørgaard Kristensen*) no jauna aizsākušas izzināt kultūras žurnālistikā notiekošo. Viņu veiktie pētījumi un apskati par kultūras žurnālistiku, kuros iztirzāta gan viena no galvenajām kultūras formām “kritika” (Kristensen, From 2015) un tās vieta kultūras žurnālistikā (Jaakklo 2015), gan paradigmu maiņa kultūras žurnālistikā (Mārīta Jākola izdala divas kultūras žurnālistikas paradigmas – estētiskā un žurnālistikas) (Hellman, Jaakklo 2012), gan krīze kultūras žurnālistikā (Jaakklo 2014),

gan kultūras žurnālistu salīdzinošā analīze 67 pasaules valstīs (Hovden, Kristensen 2018), un daudzi citi pētnieciskie darbi rosinājuši arī citu valstu zinātniekus pievērsties šo jautājumu pētniecībai un jaunu izziņas jautājumu meklēšanai šajā nozarē. Apskatītie pētījumi par izmaiņām kultūras žurnālistikas nozarē rosinājuši attīstīt promocijas darbu “Kultūras žurnālistika Latvijā: teātra kritikas piemērs”.

Atslēgvārdi: kultūras žurnālistika, kultūras žurnālists, vieglās ziņas, žurnālistikas formas, mediju transformācija

Atsauces

- Hellman, H., Jaakkola, M. (2012). From Aesthetes to Reporters: The Paradigm Shift in Arts Journalism in Finland. *Journalism*, 13(6), 783–801. DOI: 10.1177/1464884911431382
- Hovden, J., Kristensen, N. (2018). The Cultural Journalist Around the Globe: A Comparative Study of Characteristics, Role Perceptions, and Perceived Influences. *Journalism*, 22(1), 1–20. DOI: 10.1177/1464884918791224
- Jaakkola, M. (2014). Witnesses of a Cultural Crisis: Representations of Media Related Meta Processes as Professional Meta Criticism of Arts and Cultural Journalism. *International Journal of Cultural Studies*, 18(5), 537–554. DOI: 10.1177/1367877913519308
- Jaakkola, M. (2015). Outsourcing Views, Developing News Changes in Art Criticism in Finnish Dailies, 1978–2008. *Journalism Studies*, 16(3), 383–402. DOI: 10.1080/1461670X.2014.892727
- Kristensen, N., From, U. (2015). Cultural Journalism and Cultural Critique in a Changing Media Landscape. *Journalism Practice*, 9(6), 1–13. DOI:10.1080/17512786.2015.1051357

CHANGES IN THE FORMS OF CULTURAL JOURNALISM INFLUENCED BY MEDIA TRANSFORMATION. THEORETICAL BACKGROUND

Juta Žvira-Kundrāta

✉ juta.zvira@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9967-9767>

One of the media fields that has been mostly neglected among researchers is “soft news,” such as art, culture, and lifestyle, and its coverage. Journalists who cover these issues often find themselves defending their work. In the context of academic study, the lack of respect for this media sector and its justification are starting to be illuminated. With the transformation of the media, research on cultural journalism and cultural criticism is increasing. The boundaries between “hard” and “soft” news are gradually blurring, as is the separation and distinction of concepts such as news and opinion articles. When researching the issue of such changes in the forms of cultural journalism, changes influenced by media transformation, attention should be paid to three relevant aspects. Firstly, a problem that has recently been addressed in research on cultural journalism is its deteriorating quality. Several studies emphasize an increasing personalization and sensationalization of cultural coverage, the transformation from a cultural reflection of criticism to that of a publicity-driven endeavor. Secondly, it is becoming increasingly difficult to define what is “cultural journalism” and who are “cultural journalists.” Digital technologies and participatory practices have challenged contemporary fields of cultural journalism, allowing ordinary citizens to engage in cultural debates and for their evaluation across a range of media platforms and self-created blogs. Thirdly, the range of topics reported in the “culture” sections of the media has expanded. Cultural journalism is now more than just a reflection of art, ballet, theater, and literature; it also includes an economic analysis of cultural industries and discussions about the social impact of contemporary media culture. The following factors have changed the main forms of traditional cultural journalism such as reviews, interviews, specific descriptions of cultural events. Also, the expansion of themes and genres as well usage of new technologies in the production of media materials, have emerged new forms of cultural journalism.

Over the past five years, most studies of cultural journalism, as well as those on the challenges and problems that affect media representatives working in this branch of journalism, have been conducted by researchers from Scandinavian countries. Maarit Jaakkola, a leading Swedish researcher in cultural journalism, and Nete Nørgaard Kristensen, a leading researcher and professor of cultural journalism in Denmark, are considered to be the first who started research on what is happening in cultural journalism. Their studies and reviews on cultural journalism include a study on one of the main forms of cultural journalism “critique” (Kristensen, From 2015) and its place in cultural journalism (Jaakkola 2015), the study of paradigm shifts in cultural journalism (Hellman, Jaakkola 2012), of the crisis in

cultural journalism (Jaakkola 2014), a comparative analysis of cultural journalists in 67 countries (Hovden, Kristensen 2018) and more. Their work has encouraged researchers from other countries to focus their studies on these issues and to look for new research questions in the field. The reviewed studies on changes in the field of cultural journalism have prompted the development of a doctoral dissertation on “Cultural Journalism in Latvia: An Example of Theater Criticism.”

Keywords: cultural journalism, cultural journalist, soft news, journalism forms, media transformation.

References

- Hellman, H., Jaakkola, M. (2012). From Aesthetes to Reporters: The Paradigm Shift in Arts Journalism in Finland. *Journalism*, 13(6), 783–801. DOI: 10.1177/1464884911431382
- Hovden, J., Kristensen, N. (2018). The Cultural Journalist Around the Globe: A Comparative Study of Characteristics, Role Perceptions, and Perceived Influences. *Journalism*, 22(1), 1–20. DOI: 10.1177/1464884918791224
- Jaakkola, M. (2014). Witnesses of a Cultural Crisis: Representations of Media Related Meta Processes as Professional Meta Criticism of Arts and Cultural Journalism. *International Journal of Cultural Studies*, 18(5), 537–554. DOI: 10.1177/1367877913519308
- Jaakkola, M. (2015). Outsourcing Views, Developing News Changes in Art Criticism in Finnish Dailies, 1978–2008. *Journalism Studies*, 16(3), 383–402. DOI: 10.1080/1461670X.2014.892727
- Kristensen, N., From, U. (2015). Cultural Journalism and Cultural Critique in a Changing Media Landscape. *Journalism Practice*, 9(6), 1–13. DOI:10.1080/17512786.2015.1051357

DITĀLAIS ARHĪVS UN MĀKSLĪGAIS INTELEKTS: RUNAS ATPAZĪŠANA AUDIOVIZUĀLOS DOKUMENTOS KĀ EFEKTĪVS SATURA MEKLĒŠANAS RĪKS

Roberts Vīksne

✉ roberts.viksne@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3898-962X>

Lai gan mākslīgais intelekts un tā rīki ir klātesoši jau vairākus gadu desmitus, tomēr ir sfēras, kurās dažādu iemeslu dēļ tie nav pienācīgi izmantoti, tādējādi ierobežo dažādu nozaru attīstību (Kaplan 2016). Viena no nozarēm ir audiovizuālo dokumentu arhīvu pētniecība – vai tā būtu kāda medija datubāze vai, piemēram, Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīva satura detalizēta izpēte. Ja pētniekiem, studentiem vai vienkārši jebkuram interesentam nav iespējas ātri un efektīvi veikt detalizētāku satura izpēti, tādējādi palaižot garām kādu būtisku faktu, var rasties dažādu vēsturisku faktu, notikumu un parādību neprecīza interpretācija vai pat vēstures kropļošana.

Kopš 2016. gada jūlija Latvijas Valsts kinofotofonodokumentu arhīvs uztur vietni www.redzidzirdilatviju.lv, kurā jebkuram interesentam ir iespēja aplūkot dažādus vēsturiskus materiālus, kas ir arhīvā. Veicot izpēti, kā pētnieks var atrast informāciju, piemēram, par Jorģa Zemitāna tiltu Rīgā, ierakstot vietnes meklēšanas rīkā dažādus atslēgas vārdus, piemēram, Zemitāna tilts, Oškalna tilts (nosaukums padomju periodā), netiek atrasts neviens dokuments ar šādu saturu, tomēr, veicot laikietilpīgu kinožurnālu izpēti, iespējams atrast sižetu, kurā tiek demonstrēti tilta būvniecības procesa, tā sākotnējā maketa kadri. Tajos arī vērojams, kā tilta būvniecību komentē tā projektētāji un būvnieki. Pētniekiem ne vienmēr ir pietiekami laika un finansiālie resursi, lai veiktu ilgu materiālu izpēti. Ja datubāzēs pieejamie meklēšanas rīki un vienību apraksti neuzrāda nevienu ierakstu par meklēto tēmu, tas nenozīmē, ka datubāzē šo materiālu nav. Pētot digitālo arhīvu meklēšanas rīkus, var secināt, ka no kļūdām, kad meklēšanas rīku rezultāti neko neuzrāda, bet datubāzēs materiāli eksistē, varētu izvairīties, ja vietnē tiktu integrēts mākslīgā intelekta runas atpazīšanas rīks. Šāds rīks vairs netiek uzskatīts par inovāciju (Lee 1999), jo tas ir pieejams “Tildes Balss” projektā, kā arī teju visos viedtālrunos. Lai pārbaudītu hipotēzi, ka runas atpazīšanas rīks vietnē www.redzidzirdilatviju.lv ir efektīvāks par pašreizējiem meklēšanas rīkiem, tika veikts eksperiments, par pētījuma objektu izvēloties 1985. gada kinožurnālus “Padomju Latvija”, kas publicēti vietnē www.redzidzirdilatviju.lv, par pētījuma priekšmetu – izlases atslēgvārdu meklēšanu, konstatēšanu un saskaitīšanu kinožurnālu saturā. Pirmais solis bija izlases atslēgvārdu sastādīšana, kas tika izmantoti meklēšanā ar vietnē pieejamiem meklēšanas rīkiem. Lai iegūtu visu pētāmo kinožurnālu audioceliņu transkriptus, autors ierakstīja audio failu un pēc tam, izmantojot “Tildes Balss” projektu, tos atšifrēja. Audio failu atšifrējumā autors meklēja atslēgvārdus, tos konstatējot un saskaitot. Atslēgvārdi izvēlēti šādi: 1) Rīga – galvaspilsēta; 2) Latvija – valsts; 3) teātris – kul-

tūra; 4) sports – mācību, treniņu, sacensību un pašdarbības organizēšanas sistēma; 5) kolhozs – lauksaimniecības vai zvejniecības kooperatīvs, kādu piespiedu kārtā izveidoja Padomju Savienībā, likvidējot zemnieku saimniecības un privāto zvejniecību; 6) Sigulda – 1985. gadā notiek bobsleja un kamaniņu trases būvniecība (Caune, Zembergs 2016); 7) jūra – iecienīta atpūtas vieta, zvejniecība, ceļošana, piekraste 497 km; 8) biedrs/-e/-i – uzrunas forma sociālistiskajās valstīs; 9) alkohols – PSRS, tostarp Latvijā, 1985. gadā ieviests alkohola tirdzniecības ierobežojums (Borrero 2004, 428). Pētījuma rezultātu kopsavilkums liecināja, ka, izmantojot vietnē pieejamos meklēšanas rīkus, atrasti 108 ieraksti, bet, izmantojot balss atpazīšanas rīku, – 262 ieraksti, tādējādi apstiprinot hipotēzi arī procentu izteiksmē, kas liecina, ka runas atpazīšanas rīka efektivitāte bija par 143% lielāka nekā patlaban vietnē pieejamajiem meklēšanas rīkiem. Tātad mākslīgā intelekta runas atpazīšana piedāvā būtiski lielāku un apjomīgāku skaitu rezultātu nekā resursa www.redzidzirdilativju.lv iekšējie meklēšanas rīki. Pašreiz vietnē precīza un detalizētāka meklēšana ir apgrūtināta, jo iekšējie rīki atslēgas vārdus atrod tikai dokumentu saraksta izskatā. Atverot jebkuru no atrastajiem dokumentiem, jaunajā logā nav norādīta ne precīza atrašanās vieta kinožurnālā (minūtes, sekundes), ne arī atrašanās vieta īsajā aprakstā, kas pētniekam ir jāpārlasa vai jāmeklē ar *Ctrl+F* funkciju. Izmantojot runas atpazīšanas rīka atšifrēto informāciju, atslēgvārdu vietas un skaitu var atrast tūlītēji, ierakstot meklētājā attiecīgo atslēgvārdu (piemēram, ievietojot atšifrēto informāciju *Word* dokumentā un meklējot atslēgvārdu meklētājā). Runas atpazīšanas rīka automatizētā tulkošana ļautu meklēt saturu arī citās valodās. Šis rīks joprojām pieļauj daudz kļūdu, nepareizi atšifrējot intonācijas, neartikulētu dikciju utt. Pētījums par runas atpazīšanas rīka lietojuma iespējām vietnē www.redzidzirdilativju.lv nav interpretējams kā kritika ne arhīva darbiniekiem un vadībai, ne arī kultūras politikas veidotājiem, tomēr tas ir uztverams kā pētījumā balstīts aicinājums un virziens arhīvu zinātnes un pētniecības nākotnes attīstībai Latvijā.

Atslēgvārdi: mākslīgais intelekts, arhīvi, digitāli, runas atpazīšana, dokumenti, vietne www.redzidzirdilativju.lv

Atsauces

- Borrero, M. (2004). *Russia: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*. New York: Facts On File.
- Caune, D., Zembergs, M. (2016). *Latvijas bobsleja olimpiādes*. Rīga: Jumava.
- Kaplan, J. (2016). *Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Lee, K. (1999). *Automatic Speech Recognition: The Development of the SPHINX System*. Boston: Kluwer.

DIGITAL ARCHIVES AND ARTIFICIAL INTELLIGENCE: SPEECH RECOGNITION IN AUDIOVISUAL DOCUMENTS AS AN EFFECTIVE CONTENT SEARCH TOOL

Roberts Vīksne

✉ roberts.viksne@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3898-962X>

Although artificial intelligence and its tools have been present for decades, there are fields where, for various reasons, they are not properly used, thus limiting the development of various areas (Kaplan 2016). One of these fields is the research of audio-visual document archives, be it a media database or, for example, a detailed study of the content of the Latvian State Archive of Film and Photophono Documents (LVKFFDA). If researchers, students, or, simply, anyone interested do not have the opportunity to conduct more detailed content research quickly and efficiently, they may miss important facts that could lead to inaccurate interpretations of historical events and phenomena, or even to the distortion of history.

Starting from July 2016, LVKFFDA maintains the website www.redzidzirdilatviju.lv, where anyone interested can view various historical materials available in the archive. There, for example, when searching for information about Jorģa Zemitāna bridge in Riga, when entering various keywords in the site's search tool ("Zemitāna bridge," "Oškalna bridge" (the name of the bridge in the Soviet period), etc.), no documents with such content were found. However, when exploring manually the audio-visual documents in more depth, one of the features shows footage from the construction process of the bridge, its initial layout, as well comments by its designers and builders. Researchers do not always have the time and financial means to carry out lengthy material research. If the search tools and item descriptions available in the archive database do not return any records on the topic for which a person is searching, it does not necessarily mean that the material does not exist in the archive database. A study of digital archive search tools in general suggests that such mistakes could be avoided by integrating an artificially intelligent speech recognition tool into the site. Such a tool is no longer considered an innovation (Lee 1999), as it is available both in the "Tildes Balss" project and on almost all smartphones. To test the hypothesis that a speech recognition tool on the website www.redzidzirdilatviju.lv would be more effective than the currently available search tools, an experiment was performed using the 1985 newsreels "Padomju Latvija" (Soviet Latvia), which are published on the website www.redzidzirdilatviju.lv, as the object of research. The researcher searched, detected, and counted random keywords in the content of film features. The first step was to compile random keywords used to search the site, with the search tools available. To obtain transcripts of the audio tracks of all the newsreels used in this study, the author recorded the files audio and then, using the project "Tildes Balss," they were digitally transcribed. After having obtained these transcripts, the author searched for

the keywords, finding and counting them. The keywords were chosen as follows: 1) Riga – the capital; 2) Latvia – the state; 3) Theatre – culture; 4) Sports – a system for organizing studies, training, competitions and amateur activities; 5) Collective farm – an agricultural or fishing cooperative, which was forcibly established by the Soviet Union by abolishing private farms and fishing; 6) Sigulda – construction of a bobsleigh track in 1985 (Caune, Zembergs 2016); 7) Sea – a popular place for recreation, fishing, travel, the coast line in Latvia is 497 km; 8) Comrade(s) – form of address in socialist countries; 9) Alcohol – in the USSR (including in Latvia) in 1985 a restriction on the sale of alcohol has been introduced (Borrero 2004, 428). A summary of the results of the study showed that 108 records were found using the search tools available on the site, and 262 records using the voice recognition tool, thus confirming the hypothesis in percentages: the efficiency of the speech recognition tool was 143% higher than the search tools currently available on the site. In conclusions, it can be said that artificially intelligent speech recognition offers a significantly larger and more extensive number of results than the current internal search tools of the resource *www.redzidzirdilatviju.lv*. At present, searching the site more accurately and in detail is difficult because internal tools only find keywords in the form of a list of documents. When users open any of the found documents, the new window does not specify where exactly the match was found. User then must manually watch through the whole newsreel to find the exact moment. Using the transcribed information provided by the speech recognition tool, one can find the locations and numbers of keywords instantly by typing the keyword in the search engine (for example, by inserting the transcribed information into a Word document and searching for the keyword). The machine translation of the speech recognition tool would allow one to search for content in other languages as well. Yet, it should be noted that the speech recognition tool still makes a lot of mistakes, by incorrectly deciphering intonation, unarticulated diction, and so on. This study should not be interpreted as a critique of archive staff, archive management, or policy makers. However, it can be perceived as a study-based orientation for the future development of archival sciences and research in Latvia.

Keywords: artificial intelligence, archives, digital, speech recognition, documents, databases *www.redzidzirdilatviju.lv*

References

- Borrero, M. (2004). *Russia: A Reference Guide from the Renaissance to the Present*. New York: Facts On File.
- Caune, D., Zembergs, M. (2016). *Latvijas bobsleja olimpiādes*. Riga: Jumava.
- Kaplan, J. (2016). *Artificial Intelligence: What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press.
- Lee, K. (1999). *Automatic Speech Recognition: The Development of the SPHINX System*. Boston: Kluwer.

RĪCĪBPĒTĪJUMS KĀ METODE BIBLIOTĒKU PĒTĪJUMOS: IESPĒJAS UN RISKI

Baiba Īvāne

✉ baiba.ivane@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2217-9844>

Bibliotēku pētījumos un bibliotēku darbā kopumā ir svarīgi, kā nodrošināt tādas pētījumus un attiecīgi bibliotēkas pakalpojumus, kas atbilstoši vietējās kopienas vajadzībām var palīdzēt sabiedrības pārmaiņu procesos. Pārmaiņas ir nepieciešamība sabiedrībai un bibliotēkai kā sabiedrības daļai; savukārt konkrēts pētījums var kļūt par nozīmīgu pārmaiņu ierosinātāju vai virzītāju. Meklējot atbilstošu metodoloģiju, lai izstrādātu promocijas darbu “Bibliotēku ēku kultūrvēsturiskais naratīvs un vietas identitāte: Jelgavas gadījums”, darba autorei bija būtiski izraudzīties tādu pētniecības metodi, kas ļautu “saslēgt” akadēmisku pētījumu ar reālām, praktiskām pārmaiņām, kurām jārodas pētnieka, organizācijas un kopienas sadarbības rezultāta; kā arī tādu pētniecības metodi, kas pēc savas būtības sabalsotos ar pētījuma teorētisko ietvaru. Konkrētajā pētījumā tie ir vietas identitātes un naratīva konstrukti, kuriem abiem piemīt nepārtraukta mainība. Identitāte kā nozīmju konstruēšanas process, balstīts kultūras nozīmēs (Castells 2010); vietas identitāte kā identitātes apakšstruktūra (Proshansky *et al.* 1983) un process, kurā notiek vēstures konstruēšana, sociālās tradīcijas un personiskās un sociālās identitātes mijiedarbība (Basso 1996). Savukārt naratīvs organizāciju teorijā ir ne tikai konstrukcija, bet arī process, kurā tiek piešķirtas jaunas nozīmes un jēga (Abolafia 2010). Visus šos konstruktus saista jēdzieni “pārmaiņas” un “rīcība”, tāpēc kā atbilstoša pētniecības metode var tikt izvēlēts rīcībpetijums (*action research*). Konferences referāta mērķis, analizējot pieejamo teorētisko literatūru, – formulēt būtiskākās atziņas par rīcībpetijumu kā metodi, izstrādājot konkrēto promocijas darbu, kā arī pētījumus bibliotēkzinātnē kopumā.

Rīcībpetijums ir pētījuma dizains ar lietišķu ievirzi, kurā pētnieks un pētāmie jeb līdzpētnieki sadarbojas, lai definētu problēmas un meklētu risinājumus. Tas ir pēc savas būtības starpdisciplinārs pētījums, kas reti iekļaujas sava pētījuma lauka tradicionālajās robežās, un tā būtība ir reāla, notiekoša darbība (Herr *et al.* 2005). Rīcībpetijumi tiek veikti galvenokārt situācijās, kad indivīdi cenšas sadarboties, lai risinātu konkrētas problēmas savās kopienās vai organizācijās: tās var būt saistītas kā ar pozitīvu pārmaiņu radīšanu nelielā mērogā, tā arī ar ļoti plašu aptverumu (Reason *et al.* 2008). Rīcībpetijuma mērķis ir pārmaiņas – tas ir kā mācīšanās cikls, kura pamatideja ir spēja pielāgoties procesa gaitā. Rīcībpetijuma mērķis ir radīt zināšanas un jaunu izpratni, iesaistot pētījuma dalībniekus un pašam pētniekam kļūstot par dalībnieku. Bibliotēkzinātnē rīcībpetijumi parādās kopš 2000. gada, taču kopumā jau kopš 20. gadsimta 70. gadiem. Lielākoties akadēmisko bibliotēku pētījumos, un tie pamatā fokusējas uz lietotājiem un konkrētu pakalpojumu uzlabošanu vai informācijpratības problemātiku (Moroni 2011). Taču kopumā bibliotēkzinātnē metode ir reti izmantota. Iespējams, tāpēc, ka bibliotēku jomā nav

veikts daudz pētījumu, kas vērsti uz tiešu rīcību sociālo pārmaiņu jomā (Civallero 2007). Latvijā nav rīcībētājumu un rīcībētājuma lietojuma promocijas darbos bibliotēkzinātnē un informācijzinātnē, taču metodei, lai gan tā ir komplicēta, ir potenciāls radīt savā laukā sociāli nozīmīgas zināšanas un pārmaiņas. Rīcībētājums ir efektīvi izmantojams bibliotēkzinātnē un informācijzinātnē, īpaši, ja nepieciešama konkrētu bibliotēku pakalpojumu uzlabošana. Bibliotēka kā organizācija, kas ir līdzdalīga sociālo pārmaiņu procesos, konkrētos gadījumos tieši ar šīs metodes palīdzību savus mērķus varētu īstenot efektīvāk. Rīcībētājums ir arī iespēja realizēt savas akadēmiskās pētnieciskās intereses un uzdevumus reālā laikā un telpā, padarot tos jēgpilnus.

Atslēgvārdi: bibliotēkas, bibliotēkzinātne, rīcībētājums, pārmaiņas, vietas identitāte

Atsauces

- Abolafia, M. Y. (2010). Narrative Construction as Sensemaking: How a Central Bank Thinks. *Organization Studies*, 31(3), 349–367. DOI: 10.1177/0170840609357380
- Basso, K. H. (1996). *Wisdom Sits in Places: Landscape and Language among the Western Apache*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Castells, M. (2010). *The Power of Identity*. 2nd ed. New York: Wiley-Blackwell.
- Civallero, E. (2007). Action-Research Application in Evidence-Based Practice for Libraries. In: *73rd IFLA General Conference and Council, Durban (South Africa), 19–23 Aug*. Retrieved from: <https://repository.arizona.edu/handle/10150/200627>
- Herr, K., Anderson, G. L. (2005). *The Action Research Dissertation: A Guideline for Students*. New York: Sage Publications.
- Moroni, I. (2011). Action Research in the Library: Method, Experiences, and a Significant Case. *JLIS.it*, 2(2), 4702E-2–24. DOI: 10.4403/jlis.it-4702
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., Kaminoff, R. (1983). Place-Identity: Physical World Socialization of the Self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57–83. DOI: 10.1016/S0272-4944(83)80021-8
- Reason, P., Bradbury, H. (eds). (2008). *The SAGE Handbook of Action Research*. 2nd ed. New York: Sage Publications.

ACTION RESEARCH AS A METHOD IN LIBRARY RESEARCH: OPPORTUNITIES AND RISKS

Baiba Ivāne

✉ baiba.ivane@lu.lv

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2217-9844>

In library science, and in the work of libraries in general, it is important to provide research and, consequently, library services that can assist in the process of change in society according to the needs of the local community. Change is a necessity for society and, as part of a society, for the library. A particular study can become a driver of significant change. In order to find an appropriate methodology for developing the doctoral thesis “Cultural-Historical Narrative of Library Buildings and Place Identity: The Case of Jelgava,” it was important for the author to identify a research method that would combine academic research with real, practical, change (change which should result from the collaboration of the researcher, the organization and the community), as well as a research method that would be in line with the theoretical framework of the research. In the context of this study, these are theoretical constructs of a place identity and its narrative, both of which can be described as constantly changing: identity is a process of construction of meaning (Castells 2010); place identity is a substructure of identity (Proshansky *et al.* 1983) and the process by which history is constructed, social traditions and personal and social identity interacted (Basso 1996); a narrative in organizations as a process of assigning new meanings and value (Abolafia 2010). All of these constructs are linked by concepts such as change and action, therefore action research can be chosen as an appropriate research method. The aim of the conference report was, through the analysis of available theoretical literature, to formulate the most important findings about action research as a method, developing a specific doctoral thesis, as well as research in library science in general.

Action research is a research design, in which the researcher and the co-researchers work together to define problems and seek solutions. It is by nature an interdisciplinary study that rarely fits within the traditional boundaries of its field of research and is essentially a real, ongoing, activity (Herr *et al.* 2005). Action research is mainly carried out in situations where individuals seek to work together to address specific problems in their communities or organizations; they can involve both, positive changes on a small scale and those with a very wide coverage (Reason *et al.* 2008). The aim of action research is change – it is like a learning cycle, the basic idea of which is the ability to adapt during the process. The aim of an action research study is to create knowledge and new understanding by involving the research subjects (co-researchers) and the researcher as participants. In library science, while the concept of action research has existed since the 1970s, from the year 2000 it has become more active. For the most part, these are studies of academic libraries that focus mainly on users, the improvement of specific services, or information literacy issues (Moroni 2011). However, in general, the method is relatively

rarely used in library science. There are no action research studies and action research dissertations in library science and information science in Latvia, but the method, although complex, has the potential to create socially significant research and change in this field. Action research can be used effectively in library science and information science, especially when there is a need to improve specific library services. As an organization involved in social change, the library could, in certain cases, achieve its goals more effectively through this method. Action research is also an opportunity to realize your own academic research interests and tasks in real time and space, making them even more meaningful.

Keywords: libraries, library science, action research, change, place identity

References

- Abolafia, M. Y. (2010). Narrative Construction as Sensemaking: How a Central Bank Thinks. *Organization Studies*, 31(3), 349–367. DOI: 10.1177/0170840609357380
- Basso, K. H. (1996). *Wisdom Sits in Places: Landscape and Language among the Western Apache*. Albuquerque: University of New Mexico Press.
- Castells, M. (2010). *The Power of Identity*. 2nd ed. New York: Wiley-Blackwell.
- Herr, K., Anderson, G. L. (2005). *The Action Research Dissertation: A Guideline for Students*. New York: Sage Publications.
- Moroni, I. (2011). Action Research in the Library: Method, Experiences, and a Significant Case. *JLIS.it*, 2(2), 4702E-2–24. DOI: 10.4403/jlis.it-4702
- Proshansky, H. M., Fabian, A. K., Kaminoff, R. (1983). Place-Identity: Physical World Socialization of the Self. *Journal of Environmental Psychology*, 3(1), 57–83. DOI: 10.1016/S0272-4944(83)80021-8
- Reason, P., Bradbury, H. (eds). (2008). *The SAGE Handbook of Action Research*. 2nd ed. New York: Sage Publications.